

Brede welvaart verbeteren

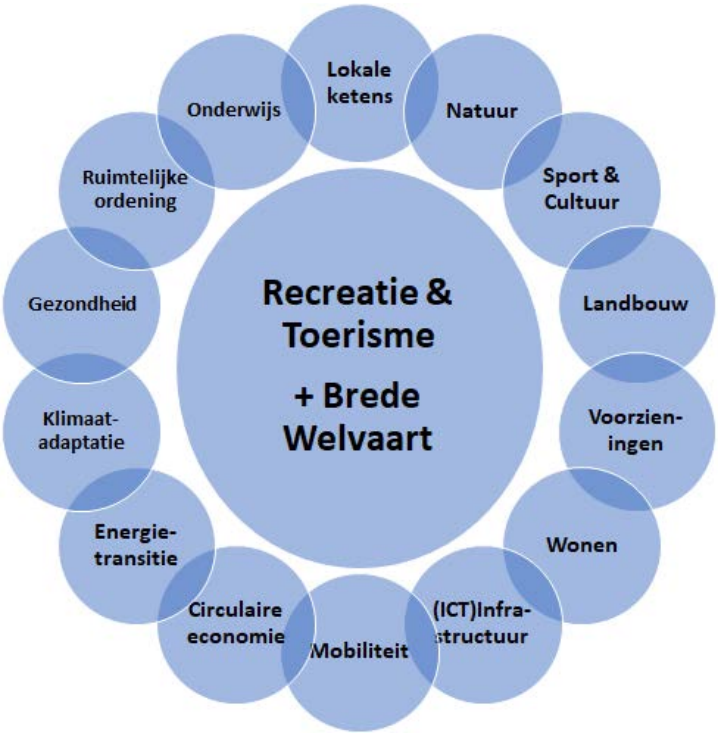
Wat er moet gebeuren zodat de Drentse samenleving optimaal profiteert van recreatie & toerisme

Wat is het probleem?

In de beeldvorming van velen gaat recreatie & toerisme (R&T) over het aantrekken van bezoekers en het stimuleren van economische activiteit via marketingactiviteiten. Maar R&T is meer dan dat. De sector draagt ook bij aan een aantrekkelijke leefomgeving, gezondheid, behoud van cultuur en sociale samenhang. Echter, de R&T sector praat op dit moment maar beperkt mee in de discussie over de fysieke ruimte. R&T dreigt in de verdrukking te komen tussen de grote ruimtelijke dossiers zoals die van natuur, landbouw, stikstof, klimaat en woningbouw.

Dit is een gemiste kans, want de sector R&T kan een belangrijke rol spelen als katalysator van oplossingen voor ruimtelijke en ecologische problemen, door kansen te bieden voor ondernemerschap, werkgelegenheid, woningmarkt, kwaliteit van leven en voorzieningen in dorpen en steden. Dit is van groot belang, want er zijn er zorgen over inkomen en opleidingsniveau van specifieke groepen, vergrijzing, ontgroening ('braindrain'), personeelsbehoud, voorzieningen in dorpen, de woningmarkt, klimaatverandering en de stikstofcrisis. Er is een flink aantal majeure 'Drentse Opgaven[1], dat vraagt om meer en slimmere koppelingen, van ruimtelijk-fysiek tot sociaaleconomisch. Desondanks wordt het nog te weinig gesteund en integraal meegenomen in andere beleidsterreinen.

Denken vanuit Brede Welvaart[2] biedt inspiratie om de waarde van R&T nog beter te benutten. Brede Welvaart biedt een overkoepelend perspectief voor het geheel van sociaaleconomische, ruimtelijke en sociaal-maatschappelijke ontwikkeling[3]. De sector R&T heeft al een omslag in denken gemaakt, die uitstekend aansluit bij Brede Welvaart (zie 'Perspectief Bestemming Drenthe 2030'). Naast de economische focus is er ook volop aandacht voor maatschappelijke waarde, afweging van belangen in balans om negatieve impacts te voorkomen en het verbeteren van bestemmingen zodat ze floreren[4]. Er zijn veel koppelkansen met andere (beleids)domeinen.

Wat is de meerwaarde van recreatie & toerisme?

Als koppelkansen worden benut, versterkt dit Brede Welvaart en profiteert de Drentse samenleving[5,6]. Wat merken inwoners daarvan? Voorbeelden zijn;

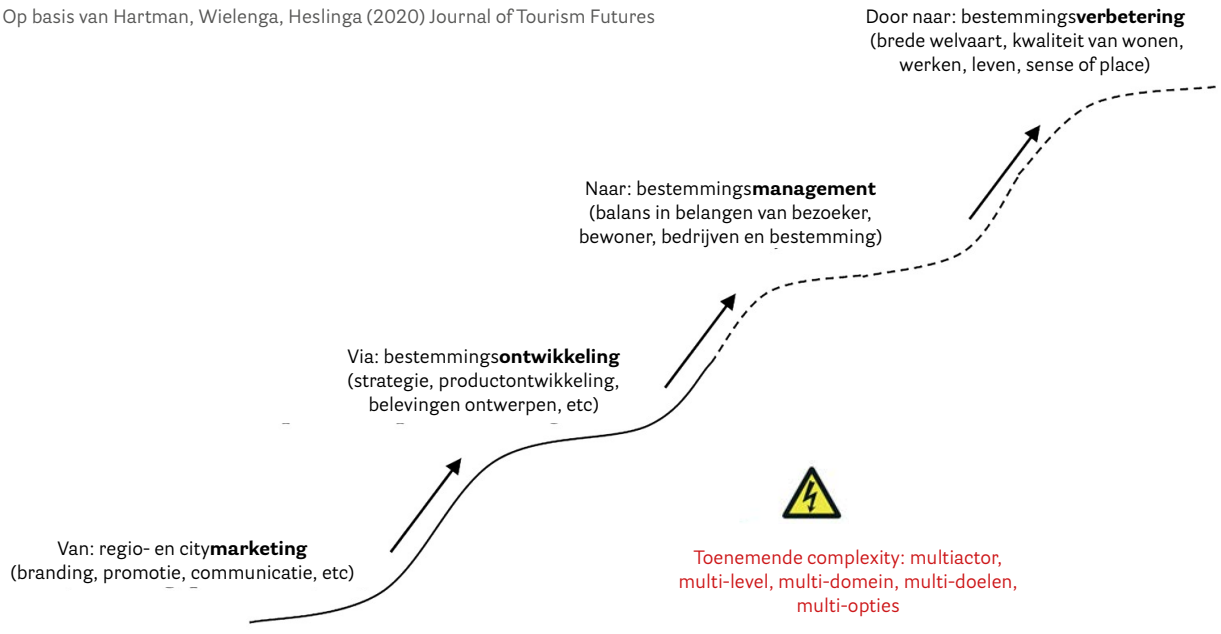
- **WONEN** - Woonwijken worden ontworpen waar de mens en dus ook de (toenemende) recreatiebehoefte centraal staat, en waar natuur en biodiversiteit bijdragen aan gezondheid en belevingskwaliteit. Maak slim gebruik van dorpsinitiatieven zoals het dorpsommetje.
- **KLIMAAT** – Uitstoot van broeikasgassen neemt af door energie- en CO_2-neutraal reizen, forenzen en recreëren. Grondstoffen worden zorgvuldiger gebruikt door circulair toepassingen.
- **LOGISTIEK** - Korte ketens van boer naarbord (of horeca) en (food-)retail zorgen dat geld in de regio blijft en er minder import, export en dus logistiek (CO_2) is, denk bijvoorbeeld aan Dubbel Drents.
- **INFRASTRUCTUUR** - Inwoners profiteren van de toeristisch-recreatieve (organisatorische) infrastructuur, die hen toegang geeft tot de omgeving via bijvoorbeeld wandel- en fietspaden, zwembaden, sport, verenigingsleven[7]. Dit alles stimuleert gezondheid en versterkt sociale cohesie, potentieel met gunstig effect op de zorg(-kosten).
- **LANDBOUW** - De landbouwtransitie en vrijkomende agrarische bebouwing en grond bieden kansen voor uitbreiding van de R&T-voorzieningen, al dan niet in combinatie met groenblauwe opgaven.
- **LANDSCHAP** - Groenblauwe opgaven (klimaatadaptatie, natuurontwikkeling) worden gebruikt om te voorzien in de toenemende behoefte aan groene en blauwe recreatieruimte en tegelijktijdig drukte te voorkomen op kwetsbare plekken (‘recreatiezonering’).
- **LEEFOMGEVING** - De kwaliteit van de leefomgeving, inclusief het R&T-aanbod maakt dat inwoners graag blijven wonen waar ze wonen en jongeren (na verloop van tijd) terugkeren naar Drenthe. 86% van de Drentse inwoners vindt dat ze hun vrijetijd goed kunnen besteden in Drenthe.
- **VOORZIENINGEN** - Voorzieningen in dorpen die onder druk staan, zoals dorpssupermarkten en winkels in steden, maar ook de recreatieve infrastructuur (fietspaden, zwemplassen) blijven behouden door de inkomsten uit het toerisme. Door R&T-activiteiten en gasten proactief te spreiden kunnen alle delen van de provincie profiteren. Het project Van Gogh draagt bij aan bezoek naar minder bekende plekken.

- **CULTUUR** – het culturele aanbod is groter door de bezoekersstromen van buiten de regio en wordt deels daardoor in stand gehouden. Inwoners profiteren van dat culturele aanbod (denk aan Drents Museum).
- **ERFGOED** - Het (im)materieel erfgoed wordt benut en behouden door R&T-(mede) gebruik. Denk aan de Koloniën van Weldadigheid, hunebedden, maar ook schaapskooien. Recreatie en toerisme zorgt voor inkomsten voor behoud en ontwikkeling.
- **WERKEN** - Drenthe wordt als vestigingsplaats aantrekkelijker door het recreatie- en vrijetijdsaanbod, ook voor theoretisch opgeleiden die hybride werken en tijd- en plaats onafhankelijke bedrijven en beroepen.
- **ONDERNEMERSCHAP** - Businessmodellen worden gestapeld, via combinaties van verblijfs- en dagtoerisme met retail, zorg, welzijn, agrifood, energie en/of natuur. Het gevolg is dat R&T meer vervlecht raakt met andere bedrijfstakken en andere (ruimtelijke) functies, zowel in landelijke als stedelijke gebieden. Denk ook aan innovatief ondernemerschap op gebied van bio-based bouwen, circulaire economie, energie- en CO_2-neutraal bouwen en mobiliteit.
- **RUIMTELIJKE ORDENING** - De ruimtelijke ordening en wet- en regelgeving buigt flexibel mee, en maakt slimme invullingen mogelijk om kansen te pakken, zowel tijdelijk als permanent.
- **ONDERWIJS** - Werk is er volop in de sector R&T en in toeleverende sectoren, die passen bij de Drentse samenleving. Dit alles levert bij elkaar weer sociaaleconomische kansen op voor de eigen inwoners – mits gesteund door goede MBO en HBO-Associate Degree (AD) opleidingen toerisme, leisure & event management en hospitality.

Denken vanuit Brede Welvaart sluit ook aan bij transitieopgaven in de sector R&T. Mensen zullen in de toekomst niet minder reizen of recreëren (juist meer!). De manier waarop men reist en hoe R&T wordt georganiseerd moet wel anders; duurzamer, energieneutraal, circulair, ter ondersteuning van voorzieningen en leefbaarheid, gericht op gezondheid en preventie, met oog voor ruimtelijke kwaliteit en biodiversiteit. Recreatie & toerisme gaat dan over bestemmings*verbetering,* waaraan marketing, promotie en bestemmingsmanagement bijdraagt. Dat gaat niet vanzelf. Netwerk-samenwerking is cruciaal.

Op basis van Hartman, Wielenga, Heslinga (2020) Journal of Tourism Futures

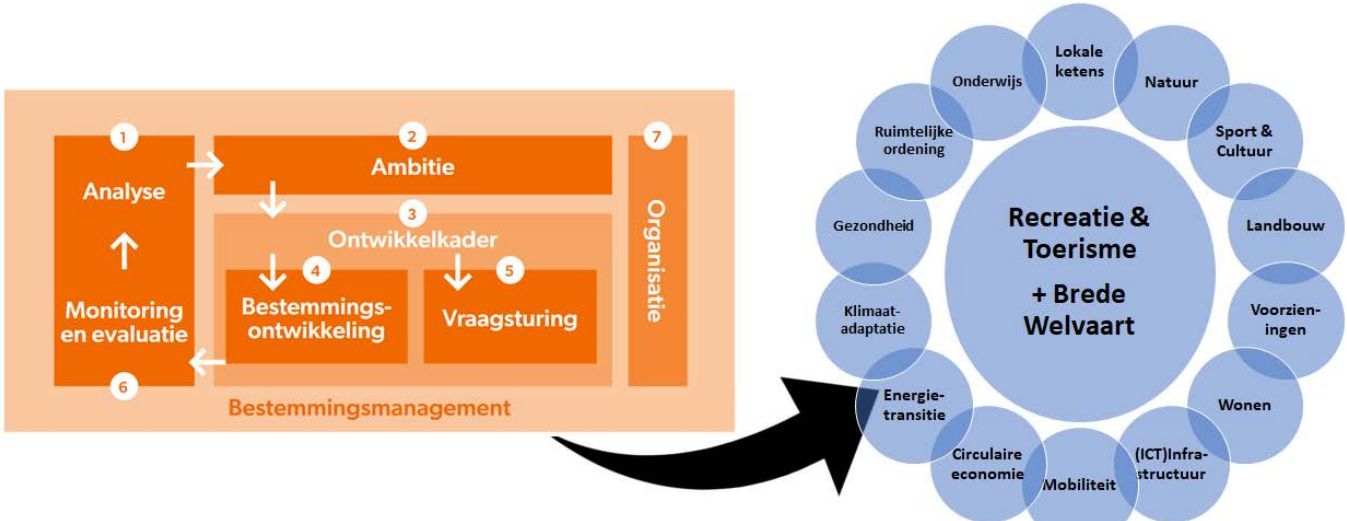
Wat moet er gebeuren?

Netwerksamenwerking om duurzaamheidstransities te versnellen

Een netwerkrol voor het R&T collectief van Marketing Drenthe, Recreatieschap Drenthe, Provincie Drenthe en gemeentelijke ambtenaren R&T ligt voor de hand. Deze groep kan uitgebreid worden met terreinbeherende organisaties (TBO's), onderwijsinstellingen, ondernemers en/of brancheverenigingen. De lijnen zijn kort, men weet elkaar te vinden. Het 'Perspectief Bestemming Drenthe 2030' is daar een resultaat van. Echter, dit collectief kan niet alle verbindingen tussen R&T en Brede Welvaart realiseren. Er is een (grote) afhankelijkheid van andere beleidsterreinen. Voor dit collectief is beperkte capaciteit in FTE en in euro's, waardoor niet alles kan en selectiviteit/focus nodig is. Bovendien is een meer structurele, programmatische aanpak nodig. Volg bijvoorbeeld de aanpak van de 'Leidraad Bestemmingsmanagement' en haal inspiratie uit de 'Strategie en Aanpak 2024-2027 - Kansrijke Transities' van het NBTC[8]. In elk geval, zorg dat de basis van begin tot eind op orde is:

1. Helder verhaal over maatschappelijke waarde van R&T.
2. Dit verhaal vertalen naar een strategische visie op R&T met concrete doelen en opgaven inclusief het kwantificeren en lokaliseren van de benodigde vierkante meters, aantal ton CO_2-reductie, ruimtelijke kwaliteit, gewenste en gerealiseerde belevingskwaliteit, hoeveelheden bezoekers van buiten de regio in relatie tot het in stand houden van lokale/regionale voorzieningen, etc.[9]
3. Zet de visie om in een uitvoeringsprogramma en investeringsplan: welke Brede Welvaart-thema's doen ertoe, waar impact maken? Dat betekent ook keuzes maken[10].
4. Effectief systeem van monitoring en evaluatie om impact te kennen en om bij te sturen.

Deze basis is nodig om doelen scherp te hebben en om gericht bij andere beleidsdomeinen aan te haken. Men moet zich gezamenlijk hard maken voor R&T, zodat het optimaal kan bijdragen aan Brede Welvaart in Drenthe. Dat is soms kiezen voor complexiteit, maar dat is ook kiezen voor kwaliteit. De onderstaande figuur kan zowel als checklist worden gebruikt (wat hebben we op orde, de stappen van de Leidraad Bestemmingsmanagement[11] volgend die oranje zijn weergegeven) en als 'canvas' om relevante domeinen en bijbehorende partijen, programma's, personen (etc.) op te plotten. Als dit niet gebeurt en als partijen elkaar niet weten te vinden, dan is de kans groter dat kansen niet benut worden of dat er plannen worden gerealiseerd met te weinig impact op Brede Welvaart. De publieke sector doet de inwoners van Drenthe dan te kort in hun taak '*om voorwaarden te scheppen voor maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor vrijetijdsbesteding*' (Grondwet, Artikel 22, Lid 3).

Eindnoten

1 In gesprekken zijn naar voren gekomen als 'Drentse Opgaven';
- Klimaatneutraal en leefbare leefomgeving: stikstofcrisis, klimaatcrisis, watercrisis, biodiversiteitscrisis, landbouw staat voor een transitie, natuurinclusieve samenleving, strijd om de ruimte groeit
- Energietransitie en duurzaamheid: energietransitie, landbouw moet verduurzamen, circulaire economie, natuurinclusief/ korte keten
- Vitale economie: innovatiekracht omhoog, transitie naar een digitale economie, vitaliteit van de vakantieparken, bereikbaarheidsbeleid
- Vitale arbeidsmarkt: beroepsbevolking krimpt, Drenthe vergrijst, braindrain, groeiend arbeidstekort, voorzieningenniveau, inkomensniveau laag,
- Welzijn vasthouden: tevreden, geluk, veilig, minder gezond, stress onder jongeren, voorzieningenniveau en bereikbaarheid onder druk,
- Woon- en zorgopgave: woonopgave, zorgopgave, participatiemaatschappij
- Overkoepelend, organisatorisch/governance: hoe te organiseren

2 Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu (het 'subjectief welzijn') en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld (CBS). Brede welvaart gaat over meer dan alleen ons inkomen, aantal banen, de economie of groei. Het gaat ook over leefbaarheid en veiligheid, kwaliteit van de leefomgeving, sociale samenhang, het voorzieningenniveau, onderwijs, klimaat en energie, natuur en landbouw, bereikbaarheid en woningmarkt. Succes wordt niet alleen afgemeten in economische indicatoren, maar ook aan de hand van sociale, ecologische en maatschappelijke indicatoren. Brede welvaart 'hier en nu' kent zeven thema's; gezondheid, samenleving, werken en leren, milieu, wonen, materiële welvaart en welzijn, veiligheid. Brede welvaart 'later' kent drie thema's; economisch, menselijk, natuurlijk en sociaal kapitaal. Brede welvaart 'elders' kent vier thema's; handel en hulp, de broeikasgasvoetafdruk, de invoer van grondstoffen in het algemeen en die uit de minst ontwikkelde landen in het bijzonder.

3 https://www.pbl.nl/brede-welvaart-in-de-regio

4 Perspectief 2030 (NBTC, 2018), Waardevol Toerisme (RLI, 2019), Maatschappelijke waarde van toerisme & recreatie (CELTH, 2021) en recente discussies over 'regeneratief toerisme'; hoe het vrijetijdsdomein kwaliteiten toevoegt aan de plekken en gemeenschappen waar het plaatsvindt.

5 ANWB (2023) Meer ruimte voor recreatie: verkenning nationaal toekomstig recreatietekort

6 NHL Stenden/ETFI e.a. (2023) Leidraad Ruimte voor Recreatie & Toerisme

7 Monitor Brede Welvaart 2021 van Trendbureau Drenthe).

8 NBTC (2024) Strategie en Aanpak 2024-2027 'Kansrijke Transities' https://www.nbtc.nl/nl/site/download/kansrijke-transities-2024-2027.htm?disposition=inline

9 NHL Stenden/ETFI e.a. (2023) Leidraad Ruimte voor Recreatie & Toerisme

10 Een focus op brede welvaart is ook keuzes maken. De "Monitor Brede Welvaart" omvat 42 indicatoren, verdeeld over verschillende thema's. De VTE draag in potentie bij vele, en zo niet aan allemaal. Echter, kunnen we dit ook expliciet maken? Welke relaties en correlaties zijn er, zodat we over effecten kunnen gaan praten van het een op het ander? Welke impact is uiteindelijk vast te stellen? Denken in termen van 'impact pathway', hoe projecten uiteindelijk leiden tot maatschappelijke impact en waarden, kan helpen en zelf dwingen om hierover na te denken.

11 NBTC (2023) Leidraad Bestemmingsmanagment.

Deze notitie is opgesteld door:
dr. Stefan Hartman
European Tourism Futures Institute (ETFI), NHL Stenden Hogeschool

Bert Smit
Breda University of Applied Sciences (BUAS)

In opdracht van:
Provincie Drenthe
Recreatieschap Drenthe
Marketing Drenthe